

Szövegépítkezés a ráolvasó imádságokban

1. A „ráolvasó imádságok” csoportja. A Magyar Nyelvőr indulása idején kiemelt figyelmet szentelt a ráolvasóknak (emellett több más, részben vagy egészében mágikus funkciójú szövegtípusnak, mint a káromkodás, áldás, átok vagy regölés). A folyóirat első tíz évében állandósult a „Babonás imádságok”, máskor „Ráolvasók” rovat, bár ez többnyire csak szövegközléseket tartalmazott. Ez a kitüntetett érdeklődés a téma iránt a XX. század első évtizedeiben gyengülni látszott, majd a század második felében meg is szűnt. Némiképp ellensúlyozza ezt a hiányt, hogy a nyelvi mágiával is kapcsolatba hozható nagy gyűjtések a 70-es és 80-as években megindultak, és a 90-es években is folytatódtak. (Erdélyi 1976, 1999, Pócs 1985/86, Polner 1978, Harangozó 1992, Tánczos 1999, 2001).

A „ráolvasó imádság” elnevezés külön kategóriaként nem szerepel a szakirodalomban. Erdélyi Zsuzsanna a „bájló-ráolvasó imádság” (1999: 801) elnevezést az archaikus népi imádságokkal egy szorosan érintkező szövegcsoporthoz használja, amelyekben „leplezetlenül jelentkezik a mágikus tendencia”. Ezek az „ősi tudatformákat eláruló szövegek” (Erdélyi 1999: 50) az archaikus népi imádságok és ráolvasók elemeit egyaránt őrző köztes csoportként jelentek meg, s talán – mindkét szövegtípus szempontjából perifériális helyzetük miatt – nem kaptak kellő figyelmet. Bár Erdélyi határozottan elválasztja őket az archaikus népi imádságoktól, az elkülönítés kritériumai nem eléggé markánsak. Ennek az a magyarázata, hogy a mágikus és az imafunkció sem különíthető el egymástól. „A népi vallásos szemlélet – írja Tánczos – e tekintetben teljesen diffúz jellegű: nagyon nehezen tud különbséget tenni a világegyetem vallásos és mágikus felfogása között” (2001: 236). A bájló imádság és az archaikus népi imádság éles határát megállapítani a számtalan azonos képi és nyelvi motívumot tartalmazó, szorosan érintkező szövegnél szinte teljesen lehetetlen, és értelmetlen is volna, mint ahogy a népi tudatban sincsenek ezek élesen elválasztva. Az imafunkció és a mágikus funkció szétválasztása csak olyan tudományos cél esetében indokolt, amely e két funkció megvalósulási módjára külön-külön kérdez rá. Vajon megragadhatók-e konkrétan azok az elemek, amelyek „mágikussá” tesznek egy szöveget? Ha formálisan ezek az elemek leválaszthatók és elemezhetők is, mindig ki kell hangsúlyozni, hogy ilyen esetben erőszakot teszünk a szövegen, és megbontjuk azok szinkretikus egységét. Vajon ki lehet-e pontosan jelölni azokat a kritériumokat, amelyek alapján a ráolvasó imádságok az archaikus népi imádságoktól elválnak? A „ráolvasó és a ráolvasó + archaikus imamotívum” (Erdélyi 1999) csoportjaiba sorolt, összesen 30 imádság szövegegyeségeinek elkülönítése és a szövegkapcsolódás törvényszerűségeinek feltárása részben hozzájárulhat a válaszhoz.

2. A szegmentálás folyamata. A szövegépítkezés sajátos logikájára leginkább szegmentálás útján derül fény. Minden morfológikus elemzésnél kulcskérdés, hogy mi alapján határoljuk el egymástól a szegmenseket. Tekintve, hogy a cél a ráolvasó imák szövegelemeinek elkülönítése, az említett csoport minden egyes szövege pedig mágikus nyelvi eljárások sorozata, a különböző mágikus funkciók alkotják a tagolás markáns szempontját.

Az analízis eredményei azt mutatják, hogy a mágikus eljárás relevánsan kötődik egy jellegzetes képi-szimbolikus egységhez, és meghatározott nyelvtani formát vonz magához. Konkrét példával élve: a bájló imádságok túlnyomó része tartalmaz egy bibliai háttérű apokrif történetet, amely egy korábbi sikeres gyógyítást beszél el (prototípus). A mágikus eljárás működési elve az analógia: ahogy az elbeszélte történetben sikeres volt az eljárás, úgy a jelen esetben is sikerülnie kell. A prototípus tartalmilag egy jószándékú lény találkozása a bajhozó démonnal, nyelvtanilag-formailag – elhanyagolható kivétellel – párbeszéd formájú (a párbeszéd is erősen ritualizált: állandó részei a kérdés – válasz – elküldés). „A többé-kevésbé variálódó szövegegyeségek – írja Tánczos – nemcsak formális-szintaktikai szerkezetek, hanem tartalmi egységek is, azaz minden állandósult szerkezet egy jól körülírható képi-szimbolikus jelentést hordoz” (2001: 135).

A szegmentálás folyamatát a Bornemisza által elrejtendő példaként közölt *Csúzról való baj* szövegén mutatom be (Bornemisza 1977: 33).

„*Uram, mindenható Isten,*”

Invokáció. (imafunkciót betöltő vocativus). A ráolvasó imádságokba valószínűleg később integrálódott elem, amely imajelleget ad a szövegnek. De mágikus meggondolás is rejtőzhet a megszólítás mögött: a betegségokozó démonnál magasabb, erősebb hatalmat kell segítségül hívni a sikeres gyógyításhoz. Az Isten nevének kimondásával már meg is kezdődött a gonosz démon erejének csökkentése.

„*mülék regös nagy út, rajta megyen vala áldott urunk Isten, előtalála hetvenhétféle veres csúz. Monda áldott Urunk Úr Isten: Hova indultatok ez regös-régi nagy úton? Megszólala hetvenhétféle veres csúz: Ha minket azon kérdész Urunk, Úr Isten, hova megyünk, úgymond, mink is elmegyünk, úgymond, ez fekete föld színére. Áldott ez testbe, teremtett ez lélekbe: szálas húsát szaggatjuk, piros vérét megisszuk, száz tetemét tördeljük, száz ízit, száz porcikáját.*”

Eredet, körülhatárolás. A mágikus hit szerint a gyógyítás első fázisa a baj eredetének megkeresése. Ennek körülhatárolása leggyakrabban párbeszédben valósul meg. A részletes körülírás tiszta szómágia: a betegség eredetének ismeretében a gyógyító hatalmat szerez a démon fölött, feltárja a betegség kialakulásának okát és részleteit, s ezzel egyúttal semlegesíti is azt.

„*Hogy azt hallá áldott Urunk Isten: Tűk se mehessetek, úgymond, ez fekete föld színére: ez én adottam testbe, teremttem lélekbe,*”

Imperativus. A mágikus szövegek legelemibb része a parancs vagy tiltás, amikor az egyszerű kimondás valósággá válik. Ennek a parancsnak különös nyomatékot ad, hogy nem ember, hanem Isten szájából hangzik el.

„*tűk is siessetek el az tenger szigetibe, kegyetlen Óriásoknak szálas húsát szaggassátok, piros vérét megigyátok.*”

Elküldés, máshova küldés. Szervesen az imperativushoz tartozik, rendszerint egyenesen a parancsot követi és egészíti ki. A betegségdémon azonban nem üres kézzel távozik: felhatalmazást kap egy másik lény megrontására – nyilván azért, hogy egy időre megnyugodjon, kiengesztelődjön, és az embert ne háborgassa. A démonnak kiadott „célállomás” sokféle lehet, de mindig olyan hely, ahol emberek nem élnek. Itt *tenger szigeti*, máshol *magas kőszikla* vagy *tenger mélye*.

„*Azt meghallák, elsietének, menének tenger szigetiben.*”

Eredmény megfogalmazása. Itt ér véget az epikus keret, ez a fiktív gyógyítás sikerességének, eredményességének kinyilvánítása (kimondással történő valóra váltás).

„*Ez embernek szeméből, szájából, fejéből, orcáiból, piros véreből, szálas húsából, száz tetemiből ki-siessen és eloszoljon hetvenhétféle csúz: folyó csúz, veres csúz, kék csúz, fehér csúz, szöderjes csúz, köszvény, fájdalom, kelevény, kioszoljon, kiromoljon hetvenhétféle nyavalya az emberből. Nevét meg kell nevezni.*”

Analógia. Az imént elbeszél prototípus a hasonlóság erejével hat a jelenlegi helyzetre. A szimptomák hiányos ismerete miatt minden eshetőséget felsorol, vagyis a csúz lehető legtöbb fajtáját és a lehető legtöbb testrészt – így bizonyosabb a gyógyítás, hisz kisebb az esélye annak, hogy az éppen megcélozni kívánt betegségfajta vagy testrész kimarad.

3. A ráolvasó imádságok szövegegységei. Az alábbiakban felsorolom és tisztán elkülönítem a ráolvasó imádságokban szereplő képi-szintaktikai egységeket, amelyek magukban őrzik a mágikus gondolkodásforma jellegzetességeit. A mágikus elemeket Erdélyi Zsuzsanna *Hegyet hágék, lőtőt lépék* című gyűjteményének (1999) két csoportját alkotó, összesen 30 szöveg alapján állapítottam meg. Ez a harminc szöveg (a számozás szerint 1–18 és 252–263) a „ráolvasó” illetve a

„ráolvasó + archaikus imamotívum” kategóriáját meríti ki. A szövegekre a cím rövidítésével (HH) és az 1999-es kiadásban szereplő sorszámmal hivatkozom.

ω. Invokáció, Keresztvetés, „Dicsőség”. A ráolvasó imádságot több esetben egy szent segítségül hívása, keresztvetés, vagy a *Dicsőség az Atyának...* kezdetű szöveg vezeti be. A szó szoros értelmében nem nevezhető mágikus funkciónak, célja az imahelyzet megteremtése. Mégis igazodik a ráolvasó imák belső törvényszerűségeihez, hiszen a Szentháromság vagy bármely szent nevének kimondása önmagában is defenzív hatású. Az elem szerepe lehet kegyes csalás, a ráolvasó „megkeresztelése” is.

Epikus keret. Az epikus keret több – alább felsorolandó – mágikus célú kisebb szövegegyiség tartalmi összefogója (A, B, C, D, E, F, G, I). De önmagában is tartalmaz egy mágikus hitre utaló elemet: ez a dramatizáltság, amelyben az animizmus hite működik. A betegség vagy baj nem holmi élettelen tényező, hanem lélegző, emberi tulajdonságokkal és rontó szándékkal rendelkező élőlény, aki vitatkozik, ellenáll, akit fenyegetni lehet és faggatni a szándékairól. A középkori ember hite szerint nincs élettelen anyag, így a betegségek nem elvont fogalmak. A beteg ember testét gonosz erők szállták meg, így a szövegek szoros kapcsolatot mutatnak az egyházi exorcizmus gyakorlatával.

A szinkretikus néphitre jellemző, hogy jól megférnek egymás mellett a keresztény szentek és az ártó démonok, betegségelemek. Az ősi, kereszténység előtti hit jó szellemeinek alakja nyilván azonosult a szentekkel, de a gonosz erők azonosítására a kereszténység nem adott hasonló mintát. A soktagú ártó démonvilág tagjainak azonosítására a Sátán kevésnek bizonyulhatott. A valóságos tudat hierarchiájában a kereszténység élménye itt fölötte állt a még részleteiben megőrzött ősi hiedelmeknek. Ezzel magyarázható, hogy a ráolvasókban a szentek parancsára az ártó lelkek azonnal eltávoznak.

A. Eredet, körülhatárolás. A baj eredetének megnevezése mögött az a mágikus meg gondolás rejlik, hogy akit/amit ismerünk, afölött hatalmat tudunk gyakorolni. Minél több jellemzőjét és attribútumát tudjuk felsorolni, annál inkább. A nép azonban keveset tudott a betegségekről, a természeti erők működéséről. Éppen ezért a megnevezések előtt gyakran szerepelnek a baj szélesebb kategóriájára utaló jelzők. A 7 és 77 mágikus számok, a teljességet fejezik ki; a primitív kultúrákban általában a „sok” jelképei (Hoppál–Jankovics–Nagy–Szemadám 1990: 195). Ráolvasóinkban a gyakran előforduló *hetvenhétféle* így minden eshetőséggel számol, a baj nevének pontos ismerete nélkül mintegy bekeríti azt: a 77 ugyanis nagy valószínűséggel tartalmazza azt az egyet is, amit az ember megsemmisíteni kíván:

„*Hetvenhétféle Szent Antal tüzitő’ / hetvenhétféle pokoleredettő’, / hetvenhétféle tüzes orbáncoktú’* ” (HH-7)

Hasonló funkciójú, szintén a bizonyosság kedvéért tett tágabb behatárolás eszköze az *akármilyen, akármiféle, akárhonnan jöttél* körülírás:

„*Térj meg, akármiféle eredet vagy!*” (HH-6)

Az eredet és bekerítés jellegzetes eszköze a származási hely megjelölése is:

„*Egy csöpp véribű származott nyavalyák...*” (HH-1)

A bekerítés-körülhatárolás egysége tovább osztható, a párbeszéd erősen ritualizált és hasonló felépítést mutat a különböző szövegekben:

– „Elindula” tag: főszereplője a jószándékú lény, Szűz Mária, Szent Magdolna; ritkább esetben a rontó erő: „*elindula a záporoső szegény ember eledele e’rontására*” (HH-10). Az „elindula” kezdetnek megfelel a ritkább „*mikor az Úr Krisztus leszállott...*” (HH-16) és hasonló típusú kezdősor: mindegyikben azonos, hogy a szent „a földön jár”. A jószándékú erő gyakran bizonyos attribútumokkal együtt szerepel, amelyek defenzív funkciót töltenek be: „*Elindula bódugságos Szűz Mária az ő áldott szent fiávol, / Fehér fátyoljával / három szál gyortyájával...*” (HH-3).

– Találkozás a rontó erővel (ritkább esetben egy másik szenttel): „*összetalálkozék rossz szél hozó asszonyokkal*” (HH-3); „*arra ment Szent Margit*” (HH-5).

- Kérdés, faggatózás a gonosz szándékairól vagy a szomorúság okáról: „Kérdé bódogságos szép Szűz Mária, merre mentek tik?” (HH-3); „Mit csinálsz itt, Szűzanyám?” (HH-5)
- Válasz: a rosszindulatú erő elmondja célját: „Szívít máját meghírvasszuk, piros vérit megalíssuk” (HH-3); vagy (ha nincs gonosz erő) az első tag főszereplője szomorúságának okát: „Itt ülök, itt tartom szerelmes Jézusomat, mert ő beteg.” (HH-5)

B. A varázsló eljárás leírása. Amikor nincs ártó szellem, hanem a szenttel szerencsétlenség, baj történik, a vocativust és imperativust a varázslási eljárás leírása helyettesíti: „Majd elme gyünk a Gecimányi-ker(t)be / maj' szakajtunk háromféle szép virágot” (HH-263); „Mennyünk e' törjünk három magyaróagat, égessünk belőle kilenc szenet, hányjuk bé vízbe, mossuk meg vele” (HH-4).

C. Vocativus (megnevezés). A mágikus eljárásban elengedhetetlen az alany nevének ismerete. A nevet ismerni annyi, mint hatalmat szerezni az illető személy, természeti erő vagy tárgy fölött. Logikailag az **eredet**, a **körülhatárolás** része, mégis külön tárgyaljuk, mert más funkciókkal együtt, sőt önállóan is gyakran szerepel. „Az invokáció eredeti, ősi formájában önmagában is kényszerítő erejű volt: a névmágiába vetett hit idején a névnek pusztá kimondása is megidéző erővel bírt. A névmágiából származik az invokáció vocativus-eleme, mely az istenség személyét kényszeríti” (Szepes, 1988: 70). A megnevezés erejét növelni lehet a potenciális nevek felsorolásával (mivel a megigézett nem valódi nevekkel akár félre is vezethet, a felsorolásban nagyobb valószínűséggel fordul elő az igazi név). A másik gyakori eljárás a háromszori ismétlés:

„Merre mész, merre mész hetvenhétféle Szent Antal tűz?
Hetvenhétféle pokleredet / Hetvenhétféle tüzes orbáncok?” (HH-7)

D. Imperativus (parancs / tiltás). A parancs a mágikus szövegek legelementárisabb része. Az a pont, ahol az igéző érvényesíti hatalmát bármilyen, más helyzetben nála hatalmasabb lényel és erővel szemben; ahol a porszemnyi ember legyőzheti a gigantikus természeti jelenségeket vagy a pusztító betegségeket. A mágikus gondolkodás mögött az animizmus hite áll, az a gondolkodásforma, mely az élő és élettelen között nem tesz különbséget. A bájoló imádságok gyakran alkalmazzák a direkt második személyű felszólítást:

„Térjetek, menjetek erős kősziklába...” (HH-252)

„Ne menj el te gyik asszony...” (HH-253)

Találunk példát a harmadik személyű, imperativusi elemre is:

„Ködve legyön boszorkány száz számár szőréve'...” (HH-1)

d. Elküldés, máshova küldés. A parancs szerves része a cél pontos megnevezésével együtt. Az elküldés kijelölt helyre, kijelölt személyre történik. A kijelölt hely kietlen, ember által nem lakott, elátkozott terület, ahol az ártás nem érvényesül:

„Menjete el a tengereknek fenekikre..” (HH-3)

„...hegyeknek, kőszikláknak háta mellé...” (HH-7)

„...hol kovászos kenyérral nem élnek...” (HH-7)

E. Félrevezetés. A bájokozó lény becsapható, félrevezethető. (Az óvónevek számtalan példát szolgáltatnak erre.) A félrevezetés a bájoló imádságokban egy másik helyre történő elcsábítás, elégtétel kilátásba helyezése:

„Menjete el a tengereknek fenekikre,

Ott van nektek terített asztaletok, vecserátok.” (HH-3)

F. Fenyegetés. A fenyegetés az imperativust követi. Funkciója, hogy nyomatékot adjon a parancsnak, és büntetést helyezzen kilátásba az ártó szellemnek, ha megszegi azt. A fenyegetés konkrét, verbális formában nyilvánul meg az alábbi esetben:

„Mert ha megtaláltotlak, / Elvágom a késvel a nyakadon,

Agyonüttelek a Krisztus feszülettyive' ámen.” (HH-7)

Gyakoribb azonban, hogy a fenyegetés indirekt módon valósul meg annak kinyilvánításával, hogy az ember szent erők – különösen Krisztus és keresztje – védelme alatt áll:

„*Én keresztet vetek ellenetek*” (HH-8)

G. Eredmény kinyilvánítása. Az epikus keret záró eleme. Alkalmazásának nyilvánvaló oka a gyógyító szent hatalmának kinyilvánítása, a „kimondással történő valóra váltás” elvén működik a konkrét, aktuális gyógyító helyzetben is. Ha a ráolvasó imádságban fenyegetés van, akkor az említett záróforma soha nem szerepel.

H. Analógia. Az analógia kapcsolódik az epikus kerethez, az epikus keret voltaképpen az analógia egyik tagja. Amikor az epikus keret után a hasonlóság elve is kimondatik, teljes az analógia:

„*Valamint az Úrjézus szeme megtisztult, most ezen szem is úgy megtisztuljon,
Vér hályog, termés hetvenhét felé oszoljon!*” (HH-11)

I. Záradék. A záradék inkább az archaikus népi imádságok eleme, ráolvasó imákban való előfordulása igen ritka (14., 17., és 263. számú szövegek). Olybá vehetjük, mint a szövegekhez adott „használati utasítást”. Metanyelvi elem, kilépést jelent a szövegből, szintén a „kimondással történő valóra váltás” elvén működik:

„*Aki eztet este lefektibe, / röggel fölkeltibe elmongya,
Elnyeri az örök boldogságot. Amen.*” (HH-17)

4. Szövegkapcsolódás. A 3. pontban felsorolt komponensek a ráolvasó imádságok invariáns elemei. A szövegcsoport tagjai erősen sztereotip formulákból építkeznek, amelyeknek sokféle ötvözése képzelhető el (mint bármely más folklórműfaj esetében). A részletes szövegelemzés azonban azt a meglepő eredményt hozta, hogy nemcsak a képi-szintaktikai egységek, hanem ezek sorrendje is nagyfokú egyezéseket mutat. A ráolvasó imádságok jellegzetes struktúrával rendelkeznek, amelyek alapformája a következő:

(ω. Keresztvetés, „Dicsőség”, Invokáció.)

- A. A baj eredete, bekerítés, körülhatárolás
 - vocativussal
 - attribútumokkal, kísérekkel
 - cél megjelölésével
- B. A varázsló eljárás leírása
- C. Vocativus
- D. Imperativus
 - d. máshova küldéssel
- E. Félrevezetés
- F. Fenyegetés
- G. Eredmény kinyilvánítása

Epikus keret

- H. Analógia
- I. Záradék

A fent idézett *Csúzról való báj* felépítése tehát a következő: ωAaãDdGH. A szövegek túlnyomó többsége nem tartalmazza az összes elemet, de bizonyos elemek hiánya csak igen ritkán változtatja meg a sorrendet. A stabil helyzetű komponensek közé bárhova beépülhetnek vallásos funkciót betöltő elemek: például fohászok, bibliai motívumok vagy az „*Ég szülte földet...*” kezdetű misztikus kozmogónia; de ezek sem érintik a funkciók sorrendjét. A megvizsgált harminc bájoló imádság közül 24 a szövegegységek sorrendjét tekintve a fent jelölt struktúrát mutatja (igaz, hogy ezek közül az 1. 2. 12. 18. és 262. számú csak igen kevés, vagy kevés fajta, de többször ismétlődő mágikus funkciójú elemet tartalmaz).

Mágikus funkció szempontjából a legelementárisabb erejű vocativus és imperativus nemcsak a ráolvasó imádságok, hanem egyéb mágikus célú szövegek (ráolvasók, káromkodások, átkok) kiemelt és lényeges alkotóeleme. A vocativus jellegzetesen ismétlődő elem, gyakran előfordul az A, d, E, F, G, H elemek szerves alkotórészeként is. A vocativus és imperativus együttes előfordulása ugyancsak feltűnően nagyszámú, háromszoros ismétlésüket figyelhetjük meg a 11. és 13. számú szövegekben.

Az elemek tipikus sorrendjét felcserélő 6 darab szöveg struktúrája is mutat bizonyos szabályosságokat. Ezekben a szövegekben az A, B, E, F G, H elemek sorrendje legtöbbször kötött (amennyiben előfordulnak), a C és D elemek pedig az elemsor elejére helyeződnek. Ebbe az alcsoportba tartozik a 11. és 255. számú szöveg, amelyek epikus keretét megelőzi a vocativus és imperativus.

Összegezve az eredményeket, megállapítható, hogy a bájoló imádságok komponenseinek száma korlátozott, az elemek sorrendje túlnyomórészt változatlan, és ezt az egységek ismétlődése vagy hiánya, illetve más jellegű (különösen archaikus népi imádságokra jellemző, főképp imafunkciót betöltő) elemek beépülése sem befolyásolja. A szövegkapcsolódás ilyen fokú szabályossága a *Hegyet hágék...* (Erdélyi 1999) többi csoportjában nem tapasztalható. A szövegkapcsolódás szabályszerűségei rámutatnak, hogy a „ráolvasó” és a „Ráolvasó + archaikus imamotívum” kategóriájába sorolt szövegek nemcsak a „mágikusság fokában” különböznek a többi csoporttól, hanem igen jellegzetes, szigorú szövegépítkezési logikájuknak köszönhetően is markánsan elkülönülő csoportot alkotnak.

A ráolvasók, bájoló imák és archaikus népi imádságok teljes körű morfológiai leírása nagyban megkönnyítené a három szövegtípus definiálását, hozzájárulhatna a mágikus nyelvi funkció helyének meghatározásához a többi nyelvi funkció között, és kitűnő alapot biztosítana a verbális mágia szövegtani megközelítéséhez.

SZAKIRODALOM

- Bornemisza Péter 1977. *Ördögi kísértetekről, avagy röttenetes utálatosságáról e megfertéztetett világnak.* Budapest, Helikon Kiadó.
- Erdélyi Zsuzsanna 1976. *Hegyet hágék, lőtöt lépék.* Archaikus népi imádságok. Budapest, Magvető Kiadó.
- Erdélyi Zsuzsanna 1999. *Hegyet hágék, lőtöt lépék.* Archaikus népi imádságok. Pozsony, Kalligram Kiadó.
- Harangozó Imre 1992. *Anyám, anyám, Szép Szűz Márjám.* Régi imádságok a moldvai magyaroktól. Újkígyós.
- Hoppál Mihály–Jankovics Marcell–Nagy András–Szemadám György 1990. *Jelképtár.* Budapest, Helikon Kiadó.
- Pócs Éva 1985/86. *Magyar ráolvasások I–II.* Budapest, MTA Könyvtárának kiadása.
- Polner Zoltán 1978. *Föld szülte fáját.* Szeged környéki ráolvasások és népi imádságok. Szeged.
- Szepes Erika 1988. Mágikus elemek a hellenisztikus varázspapiruszok imáiban. *Mágia és ritmus.* Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó. 67–94.
- Tánczos Vilmos 1999. *Csapdosó angyal.* Moldvai archaikus imádságok és életterük. Csíkszereda.
- Tánczos Vilmos 2001. *Nyiss kaput, angyal!* Moldvai csángó népi imádságok. Archetipikus szimbolizáció és életter. Budapest, Püski Kiadó.

Takács Szilvia

SUMMARY

*Takács, Szilvia***Text construction in incantational prayers**

In her collection of archaic folk prayers entitled *Hegyet hágék, lőtőt lépék* [I traversed mountains, I went down slopes] (1976/1999), Zsuzsanna Erdélyi identified a group of texts that are closely related to incantations. However, the criteria she used for delimiting this group from other types of prayers were not clear-cut. The claim that such ‘incantational prayers’ in fact do constitute a separate group is clearly supported by morphological analysis. The first part of the present analysis is an enumeration of metaphorical and syntactic units of this group of texts. As a result, the following units can be discerned: (A) the origin of the trouble, enclosure, circumscription; (B) description of the magical procedure; (C) vocative; (D) imperative [(d) sending away]; (E) deception; (F) threatening; (G) statement of result; (H) analogy; (I) formal ending. The detailed text analysis reveals that not only the occurrence of those units but even their order is highly uniform. Twenty-four of the thirty incantational prayers studied exhibit the above structure in terms of the order of units (i.e., ABCDEFGHI). Even where some of the units are missing, or a text unit that is “alien” to incantational prayers is wedged in, this does not alter the order of units in any significant manner. Such strict regularity is not observable in any of the other groups found in the collection. The regularities of text linkage show that the texts falling within the category of incantational prayers do not simply differ from other groups in their “degree of magicalness” but also in terms of their strict logic of text construction. The analysis primarily intends to make a contribution to a textological approach to verbal magic.